

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Qiryah ne'emanah

kolel Nevi'im u-khetuvim

Sefer Yesha'yah

Shelomoh ben Yitshaq

Fyorda, 5567 [1806/1807]

מה

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9839

ישעיה כזה

כזה (א) כזה אמר יהוה למשיחו לכורש אשר החוקתי
בימינו לרד לפניו גוים ומחני מלכים אפתח לפתח לפניו דלתים
ושערים לא יסגרו: (ב) אני לפניך אלך והדורים אושר איש ק'
דלחות נח וישה איש בר ובריחי ברזל אנדע: (ג) ופתחי לה אוצרות
חשך ומטמני מסתרים למען תדע כי אני יהוה הקורא בשמך
ארהי ישראל: (ד) למען עבדי יעקב וישראל בזירי ואקרא לה
בשנך

ר ש י

כזה (א) למשיחו • כל שם גדולה קרויה משיחות • כמו לך נתתם
למשחה ורבותינו אמרו למוך המשיח אומר הקב"ה קובל אני לך על
כורש כדאיתא במסכת מנילה • לרד לפניו גוים • להרקיע ולרד לפניו גוים •
לרד לשטות: ומחני מלכים אפתח • לשון חלשות הוא זה ושבר כח כי חגורת
מתנים הוא זרז כח כמו חזור נח כגזר חלניך (חיוז מ') ואתה תחזור מתניך
(ירמיה ח') ומוציא אפיקים רפה (חיוז י"ג) לשון שברון כח: לפתוח לפניו •
דלתי שערי צבל • שערים הוא חלל פתח השער • דלתים הם הפתוחים ונועלי
צבן את השער: (ב) והדורים איש • תרגם יונתן ושרייה אכבש כמו סדר
הדרגה על שם שסובבת החימה את העיר • ויש לפרש הדורים אורחות עקלקלות
אישר לפניו: (ג) הקורא בשמך • עדיין לא נולדת ואני קורא לך שם כורש:
(ד) למען עבדי יעקב שתויהו מגלות צבל: ולא ידעתני • לא עשית רטני
כי

מכלל יופי

כזה (א) לרד לפניו גוים, שרזרדד והוא מקור ען הקל לגזרת פעל בפלס כשד יקוים
ען וסמת המלך שככה והוא מגזרת הרוד עמי תחתי והוא ענין פדישה ורקיעה כתרנס
וירקעו את פחי הזהב ורדדו: (ב) והדורים, דרכים המעוקלים והמסובבים דומה למה
שאמרו רבותינו ז"ל הדר"א דכנשא בני מעים שהם מעוקלים והמסובבים סביב: [ויתכן לפרש
והדורים כמשמעו לשון הדור ופאר כמו זה הדור בלגו, והטעם על זרובבל והעולה עמו
לירושלם ברשות כורש כי הם הדורים ומטארים במעשיהם הטובים והקדוש ברוך הוא יישרם
וידריכם ויגליסו בכנין הבית, או פירושו אני לפניך אלך לפי שמהג לישר ולהדריך ההדורים
והם האנשים הטובים והישרים בלבבותם שמועל בן דלתות נחמה אשכנז כי בעזרתי תלכו
צבל אף על פי שדלתותיה נחמה ובריחה ברזל ואחן לך אוצרותיה שהם מכונסים תחת הקרקע
במקום שהוא חשך ומסתרים, ורבותינו ז"ל אמרו כבוד נבר סיגל כל ממונו של עולם והיתה
עיניו כרה בממונו כיון שנטה למות אחד מה אני מכית כל ממון זה לאויל עמר ועזר ועשה ספינות
גדולות של נחשת מלא אותן ממון וספר והטמינם בפרת והפך פרט עליהן ויום שעמד כורש וגזר
שיבנה בית המקדש גילה אותן הקדוש ברוך הוא זהו שאמר ונתתי לך אוצרות חשך ומטמני
מסתרים ל"ע]: אושר, כתיב בו וקרי אישר בירד והענין אחד כי אותיות אהו"י מתחלפות:
(ג) ומטמני, כשור"ק המ"ס השניה: (ד) אבנך, ענינו כמות והעלם השם דרך כבוד
ופירושו קראתיך בשמך והוא כרש וקראתיך בלא שמך אלא בכניו והוא מלך או משיח ועדין לא
ידעתך

תרגום אטכנוי

קמח

מה (א) זא שפריט דער עוויגע צו זיינעם געוואלכטען , צו כורש , דעססען רעכטע איד ערגרייפע , דעם איד נאציאנען אונטערדערפע , דער קעניגע לענדען ענטגורטע , דעם טהירען זיך עפפען , טהארע ניכט פערשלאססען כלייבען : (ב) איד ציהע פאר דיר הער , עבנע קרוממע פפארע ; צערשלאגע עהערנע טהורען , צערברעכע אייזערנע רינעל . (ג) איד געבע דיר געהיימע שעצע , פערבארגענע קליינאדיען , אויף דאס דוא ערקעננעסט , דאס איד , דער עוויגע , דער דיק נאמענטליך ערנעננעט , דער גאטט ישראל'ס בין . (ד) אום מיינעם קנעכטעם יעקב , אום מיינעם אויסערקאהרנען ישראל וויללען רוף איד דיק ביים נאמען

ב א ו ר

מה (א) למשיחו לכורש . כמו שקראו רועי , כן קראו משיחי , כלומר מלכי , כי אני המלכתיו , להקריב את בבל , והמלך הוא משה , או לפי שהמלוכה היתה על ידי משיחה , נקרא המינוי , שממנה האדם על איוה דבר , בלשון משיחה , וכן (מלכים א' י"ט) ומשחת את חזאל , תישא לכניא תחתך (סס) , יען משח' אותי (להלן ס"א א') , וכן למשיחו לכורש , הממונה שלו , כי האל מנה אותו למלך . (רד"ק) . לרד לפניו גוים . למסר קדמוהי עממין . (הכסדי) . הנה לדעתו בואר מלת לרד ענין רידוי ומשלה , כמו (למעלה מזה מ"א ב') ומלכים ירד , ודומיו . וקדוק : המלה , שהיא מבני הכבוד הדגוש , ומשפטה לרדות . ועל פי זה תרגמתי אשכנזית . ומתני מלכים אפחה . שלא יהיה בהם כח לפני . כורש , כי האזרח חזק המתנים . (רד"ק) . (ב) והדורים אישר . דרכים עקלקלות אישר לפניך , והוא על דרך משל , שלא יבשל בנאו לבבל בשום ענין , ודומה להדורים בדברי רבותי ז"ל : הדורא דכנא . (הכ"ל) . ומלת הדורים דומה בהוראתה להוראת אורח הדרך בלשון כסדים , ושם דור בלשון הערב , שהם מורים על ההליכה אנה ואנה , לפניו ולאחור , וגם פה הכוונה על נתיבות עקבות , המתעקשות ומתעקמות לכל עבריהן , ואין בהן נטיה ישרה אל מחוץ המסך . דלחות נחושה וגו' . העיר בבל , אשר בלכדה על ידי כורש מלך פרס , היתה גדולה ובטורה מאוד , והיו לה מאה שערים , סגורים בבריחי נחושת וברזל , כאשר העיד על כל זה הסופר הקדמון (העראראט) . (ג) ונתתי לך וכו' . אונרות רבים , מלאים כל הון יקר ונעים , מנח כורש בעיר בבל המעטירה , ובערי מסחר הגדולות בארץ (לידיען) , וביותר בעיר המלוכה (סארדעס) , הנקראת עתה (סארדא) , שהיתה ראש הארץ ההיא , ומלך בה בימים ההם המלך (רעזוס) , אשר הגדיל ברוב עשמו מכל מלכי דורו , וכורש הכה אותו , והוליכהו אסור ביוקים , כנודע . אוצרות חשך . כי מה שאדם אוצר מכסף וזהב ואבנים טובות תחת הקרקע , יאמר אדם איתם במקום שהיא חושך ומכתרים , ובבבל היו אוצרות רבות , כמו שקראו אותה מדהבה (למעלה מזה י"ד ד') , כלומר בעלת הזהב . (רד"ק) . ומטמוני מסתרים . וסימן דמיטמון . (הכסדי) . וכן תרגמתי . למען תרע וגו' . כי זה הניבית , שמה עושה בארצות , להכניע מלכי הארצות תחתך , לא בחיל ולא בכח , כי אם ברוקי וברכותי , וכורש הכיר זה , בדעתו , כי מה' היתה לו , יכן אמר (עזרא א') : כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלהי השמים , ולפי שהמלכים , אשר לפניו , התנאו , ולא הכירו האל , עד ששלח ידו בהם , כמו מלך אשור , שאמר (למעלה מזה י"ד י"ג) : בכח ידי עשיתי ונחכמתי כי כבוכותי , וכבוכדנצר אמר (סס י"ד י"ד) : אעלה על צמתי עב אדמה לעליון , לפיכך התבונן כורש בעצמו , והאה , שהראשונים שהתנאו נפלו ביד האל , הכיר כי הכח לא יודע כי בידו הכל , והוא המנביה והוא המשפיל . (רד"ק) . הקורא בשמך . רבנותי בשמך . (הכסדי) . וכן תרגמתי בל"א . וראה למעלה מזה (מ"ג א') . (ד) למען עבדי וכו' . כל זאת הגדולה לא אעשה בשבילך , רק בעבור ישראל , שתשלח הגולה , גם תבנה ירושלים . ואקרא

תרגום אשכנזי

נאמנו , ערנעננע דרך — דוא ערקעננעסט מיך ניכט * (ה) איך — עויגע — אונד נימאנר מעהר ! אויסער מיר קיין נאכט ! — איך ריסטע דע
אויס — דוא ערקעננעסט מיך ניכט * (ו) אויף דאס טאן פאם אויפנאנגענע
זאננע בויס צו איהרעס אונטערנאנגע ערקעננע , דאס ניכטס אהנע מיך אונט
איך , דער עויגע , אונד נימאנר אויסער מיר ! (ז) איך בינע
ליכט , שאפע פינסטיערניס , געבע פרידען , ברינגע איבעל
פאר ; איך , דער עויגע , פאללפיהרע דים אללעס * (ח) טרייפעלע
היטמל , פאן אכען ! וואלקען , ריזעלט גערעכטיגקייט ! ריא ערדע עפפענע
הייל בליהע אויף , גליקועליגקייט שפראסע מיט עספאר ! איך , דער עויגע
פאללציהע עם * (ט) וועה' רעם , דער מיט זיינעם שפער הארערט ! דער
איין שערבען אויס לייטערדע ! — קאן דער טהאן צום טעפער זאנען :
" מאכעסט דוא ? ריין ווערק איזט אונגעשטאלטעט ? " — (י) וועה' דעם
דער

ב א ו ר

ואקרא לך בשמך * וקרית לך בשמך * (הכזי) * הנה באר המלות האלה כמשמך
קריאה בשם המיוחד לעצם הנקרא , וכן מחונגם אשכנזית * אכנך * כמו (למעלה מה)
(ח) קריתי בשמך לי אלה * (ן' עורח) * וכינתו ז"ל על קריאה בשם האדם למיני גזית
ותפארת , וכאשר תרגמתי בל"א * ועיין בכיבור רמב"ן ז"ל לספר שמות (ל"א ז'
ולא ידעתי * כורס גדל בין הפרסיים , שהיו עובדי אלילים , ולא הכיר אלהי אדם
בדא שמים וארץ , עד * שהורה דניאל איש תמורות בתכמתו , כי הוא היה גדול ונבון
מאלד בחצר המלכות , כנידע * (ה) אני ה' וגו' * לבדי , שאדע העמידות , והעד
כורס * (ן' עורח) * אאודך וכו' * אחוקך , ואף על פי שלא עבדתני * (הכ"ל) * (ו) ו
ידעו וכו' * ועיד אורתיך , להיות שמי נודע בכל העולם , כי אני לבדי , ואין עוד * (הכ"ל)
ומטערה * ה"א רפה , ואינה לכינוי , אלא הוא שם בלשון נקבה , כמו מערב שם נכב
זכר , ויתכן להיות ה"א כינוי לשמש , כי ימצא בלשון נקבה , ואם היא רפה , ימצא כוונ
(ד"ק) * ואנכי תרגמתי על פי דברי ז"ל האחרונים * כי אפס בלעדי * אני ה' יוצר ה
ואין דבר בעולם , בלתי דנוני בהיותו * (ן' יוצר אור וגו' * הזכיר דבר והפכו * (ן' עורח)
ובורא חשך * מנורת כריאה , כטעם גזירה , כי בהמשך איננו כלום , רק העדר האור
(הכ"ל) * ובורא רע * כמוו , והנה רע מלחמה , הפך שלום , או חולי בנזף בן אדם
שהוא כלחם עם התולדת , והזכיר זה בפרשה הזאת , שהוא יחזיק כורס , הפך מלך נבון
(הכ"ל) * (ח) הרעיפו שמים וכו' * פה נכא הנביא , שישראל ירבו לעשית נדקס ומשפט
ונעבור זה יאכנו על אדמתם לנטפ , תחת כל כורס מלך פרם האדיר , ותנוח ברכה והללו
בועשה ידיהם , ואמר בדרך משל , כי עני שחקים ירעפו נדקה על הארץ , והיא תפסה
פיה , להפרות ולהנמיט יאעה ואושר * ודברי המליץ הקדוש בזה דומים הם קבת למאמרי נביא
ומינות ישראל בספר תהלות (פ"ה י"א י"ב) * וראה שם בכיבור החכם ר' יואל בריו ז"ל
אני ה' בראתיו * אני , אל עליון , בכתי הגדול ובזרועי הנטויה אעשה את הדבר הזה
(ט) הוי וגו' * התקנף הנביא על האנשים הרשעים בדורו , שלא האמינו לכבוש אתו על מש
כנל , ודברו סרה על ה' , ואמר : אי ליסכל , אשר יריב עם בוראו מאין , והוא עבר
האדמה , חרס מאנני טיט ! היאמר חומר ליוצר , המהפכהו כרטיט , לעשית בו מלאכתו
מה הדבר , אשר אתה עושה ? והכלי , אשר עשית , אין לו תמונה בורה ? — רב את יוצרו
יעשה עם יוצרו מרינה , והטעם על אשר לא יאמינו בדברי השם , שאמר אלה העמידות
(ראב"ע) * חרש וכו' * שאף נקשנ כחדש מתרגמי אדמה * (הכ"ל) * ה אמר חומר וגו'

ישעיה מ"ה

קכט

בִּישְׁמֵךְ אֲבִיךָ וְלֹא יִדְעֶנּוּנִי : (ה) אֲנִי יְהוָה וְאֵין עוֹד וּזְלַתִּי אֵין
אֲהִים אֲאֹרֶךְ וְלֹא יִדְעֶנּוּנִי : (ו) לְמַעַן יִדְעוּ כְמוֹת־שָׁמַיִשׁ וּמִמְעַרְבָה
פִּירָאֶפֶס בְּלַעְדֵי אֲנִי יְהוָה וְאֵין עוֹד : (ז) יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ
עֹשֶׂה שְׁלוֹם וּבוֹרֵא רָע אֲנִי יְהוָה עֹשֶׂה כָּל־אֵלֶּה : (ח) הֲרַעִיפוּ
שָׁמַיִם בְּמַעַל וּשְׁחַקִּים יוֹלוּ צְדָק תִּפְתַּח־אָרְצִין וַיִּפְרֹדֵי־יִשְׁעֵי וַיִּצְדַּקְתֶּה
תִּצְמִיחַ יַחַד אֲנִי יְהוָה בְּרֵאשִׁיתוֹ : (ט) הוּי רַב אֶת־יְצִירוֹ הַרְשֵׁאת־
חַרְשֵׁי אֲדָמָה הֵיאֵמֵר הַמֵּר לְיִצְרוֹ מִהֲתַעֲשֶׂה וּפְעֵלָה אֵין יָדַיִם לוֹ :

(י) הוּי

ר ש " י

כי אני אמרתי הוא יבנה עירי והוא כשעמד אמר מי בכם מכל עמו רשות נתן
להם לילך וכל הטורח פרק מעל נוֹארוֹ : (ז) יוֹצֵר אוֹר • לַיְרִיקִים • וּבוֹרֵא
חֹשֶׁךְ לְבַבֵּל וְכֵן עֹשֶׂה שְׁלוֹם וּבוֹרֵא רָע : (ח) הֲרַעִיפוּ שָׁמַיִם וְגו' • צְדָק הַחֲמוּר
בְּמוֹקְדָה מוֹסֵב עַל הַנֶּזֶל וְעַל הֲרַעִיפָה הֲרַעִיפוּ שָׁמַיִם צְדָק וּשְׁחַקִּים יוֹלוּ צְדָק כְּלוֹמַר
מִחֲמֵי יוֹצֵר הַצְדָק לְהַטִּיב לָהֶם מִן הַשָּׁמַיִם : בְּרֵאשִׁיתוֹ אֵת הַדָּבָר הַזֶּה :
(ט) הוּי רַב אֶת יְצִירוֹ נִתְנַבֵּא יִשְׁעֵיהֶם עַל חֲזַקוֹק שַׁעֲתִי לְעִמּוּד וּלְקִירוֹת תִּנְרַעַל
אוֹרֶךְ הַנִּלְחָתוֹ שֶׁל נִצּוּכֵד נִנְרַע עַד אֲנִי ה' שׁוֹעֲתִי וְגו' וְתַעֲשֵׂה כְדִגְתִּי הֵיִם (חֲזַקוֹק
ח' וְהַקִּבֵּל ה' חֲמוּר לִישְׁעֵיהֶם לְמַה זֶה בָּא לְרִיב אֶתִּי סְבוֹר הוּא שְׁחִינִי שֶׁסַּע עַל לִבִּי
לְהוֹשִׁיעַ אֶת עַמִּי לַעֲת מִלַּחַת אֲשֶׁר תִּרְצֵה הַחֲרֹץ אֵת שְׁבִתוֹתֶיהֶם (וּיְקַרְא כ"ז) :
אֵין יָדַיִם לוֹ • אֵין מוֹקִים לוֹ : הוּי חֲמוּר לֹאֵב מִהַ תּוֹלִיד • כְּסִבוֹר הוּא לְהוֹיֹת
מִרְחַס עַל הַבֵּן יוֹתֵר מֵאֲבִיו • ד"ה הוּי בֵּן הַחֲמוּר לֹאֵב לְמַה הוֹלֵדָה דוֹמֵה הוּא
לְזֶה

מכלל יופי

ידעתי כי אני הוא הנותן לך כח בעבור ישראל כדי שתזיחם מעלות בבל , [או פירושו אבנך
וקרחתיך בשם כרש ונתתי לך את כל הכבוד הזה קודם שידעתני כלומר שנים רבות קודם
שנולדת מאתיים שנה פרסמתי בעולם שמך וכנויך וכן אלוך ואמנתיך בזמן שעדין לא ידעתי ולא
היית בעולם כי בעבור ישראל יבאה זאת הגזרה מלפני ל"ע] : (ו) זִמְמַעַרְבָה , הַה"ה
לְנִקְבָה כִּי הוּא מַלְרַע וְאִינֵה לְכַנּוּי אֵלֶּה הוּא שֶׁסַּע נִלְשָׁן נִקְבָה כְּמוֹ מַעַרְבֵה הוּא שֶׁסַּע נִלְשָׁן זָכַר וַיִּתְּכֵן
לְהוֹיֹת הַה"ה אֵלֶּה לְשִׁמּוֹשׁ כִּי יִמְנָא בְּלִשָׁן נִקְבָה וְאֵם הִיא רַפְהָ יִמְנָא כְּמוֹ : (ז) וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ ,
מַלְרַע : וּבוֹרֵא רָע , מַלְרַע : (ח) הֲרַעִיפוּ שָׁמַיִם , עֵינֵי הַזֵּלֶה וְכֵן מִן הַקֵּל אֵף
שָׁמַיִם וְעַרְפוּ טַל וְהוּא כְּמוֹ הַפּוֹךְ יִרְעֵפוּ : יוֹלוּ צְדָק , עֵינֵי הַנֶּרֶה וְהוּא פוֹעַל יוֹנָא : וַיִּפְרוּ יִשְׁעֵי
וַיִּצְדַּקְתֶּה תְּכַמִּיחַ יִשְׂד , פִּירוֹשׁ וַיִּפְרוּ יִשְׁעֵי וַיִּצְדַּקְתֶּה שְׁתַּנְמִיחַ הַחֲרֹץ יִשְׂד וְאֵף עַל־פִּי שְׁהוֹקֵף נִישְׁע
צְדָק עַם וַיִּצְדַּקְתֶּה לְפִיכֵךְ חֲמוּר וַיִּפְרוּ לְשׁוֹן־רִבִּים : [או טעם יִפְרוּ עַל הַשָּׁמַיִם וְהַחֲרֹץ שִׁפְרוּ יִשְׁעֵי
לְשִׁרְחֵל עַל יְדֵי כְרֵשׁ וְכַנּוּי בְּרֵאשִׁיתוֹ שֶׁל כְּרֵשׁ כְּמוֹ שְׁפִירָה הַרְדִּי"ה שְׁמִנְנָא כְּתוּב בְּסִפְרֵי מַלְכֵי
פָּרַס כִּי מֶלֶךְ אֶחָד שִׁנְקֵרָא אֲשֶׁר־אֲנִי"ש לֹא הִיָּה לוֹ כִּי אֵם בַּת אֶחָת יוֹרֶשֶׁת מַלְכוּתוֹ וְהִיא חֲשָׁקָה
וְכַסֶּה עַר אֶחָד מִשְׁרֵי הַמַּלְכוּת וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בְּסִתֵּר וְתַהֲרֵלוּ וְכַאֲשֶׁר שָׁמַע הַמֶּלֶךְ אֵת הַדָּבָר הַזֶּה
וַיִּרְאֵה אֶת־מַלְךְ וַיִּתֵּן אֵת הַהַר בְּנֵי־הַאֲקוּרִים וַיַּעֲבֹדוּ אֶת־עַד שָׁמַע וְגַם אֵת בְּתוּם שֶׁסַּע בְּמַאֲסֵר וַיְהִי
בְּלִדְתָה

ישעיה מ"ה

(י) הווי אמר לאב מה-תוליד ולאשה מה-תחילין : (יא) יהוה קדוש ישראל ויוצרו האתיות שאלוני על-בני ועל-פעל
 הצוני : (יב) אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי אני
 נטוי שמים וכל-צבאם צויתי : (יג) אנכי העירתיהו בצדק ו
 הרקיו אישר הוא יבנה עירי וגלהתי ישלח לא במחיר ולא בש
 אמר יהוה צבאות : (יד) כה אמר יהוה יגיע מצרים וסחר-פ
 וסבאים אנשי מדה עליך יעברו וקך יהיו אחרים ילכו ב
 יעברו ואלך ישתחיו אליך יתפללו אך בך אל ואין עוד א
 אלהים : (טו) אכן אתה אל מסתתר אלהי ישראל מושג
 (טז) בוש

ר ש י

לזה שהוא רב את יצרו : (יא) האותיות שאלוני וגו' . ה"ח נקודת
 למדת שאינה תמוה וכן פירושו אם באתם לשאול לי אתם והנביאים
 על אותות השמים מופתים אשר אתם רואים טלדים בארץ עליהם היו
 אותי מה הם חבל על בני ועל פועל ידי ישראל שנשבלים ינתי את הכל
 באים לנזותי ולקרוא לפני תגר : תנוני תמוה הוא וכי עליכם לנזות על בני
 כבר בראתי להם הישועה במוחשב' שעלת' לפני כינר אנכי העירותיהו בצדק
 כורש הוא חומר : (יב) אנכי עשיתי ארץ . ונתתי' לאשר ישר בעיר
 (יד) יגיע מצרים וגומר . הרי הודעתי אתכם צומה אושיע את בני מיר
 כי כורש לכך העירותיהו בצדק ועוד אני מודיעכם השועת סנחריב בימי חזק
 כאשר ישוב (לעיל ל"ז) מעל תרהקה מלך כוש . יבא לירושלם וחמדת
 חונרות כוש ומנרים שילכו לעזר את כוש צירו ויבא עם אותו השלל
 צירושלם וחזקיהו ועמו יבזו את הכל כן מפורש בסדר עולם שעל סנחריב נאמר
 עליך . ירושלים : צזקים יעזרו . שהביאם שם סנחריב שלולים נקודת
 ולאחר מופלתועמה חזקיהו ופטר את כל השבויים ונתניירו וסכירו מלכות שמים
 אנשי מדה גבהי קומה : אך כך אל . יהו מודים שאין חלום אלה' לנ
 (טו) אכן אתה אל מסתתר . וכן יאמרו להקב"ה אכן הבנתנו כי לנ

מכרל יופי

בלדתה ויקח את הנער הטלד ויתנהו ביד אחד ממשרתיו להמיתו וישא האיש את הנער
 אחד מלא סיות רעות טורפות ויעזבה שם לאמר טרוף יטרף וידי אל מתי במיתתו ויסן ה' אל
 כלבה אמת ותמנא את הילד ותחזק בו ותחיקהו . מחלבה ותהי לו לאומנת עד אשר תחיקהו
 וגדלתהו ויגדל הילד ויהי רובה קשת נכור כיד ונעשה בן חיל ויאספו אליו אנשים רקים ונש
 ויהי להם לשר וכשאזע ה' אלך את ענינו שלט אנשים רבים אליו להרגו וכרש עם אנשיו בל
 העיר

תרגום אשכנזי

קע

דער צום פֿאַטער שפּריכט : ״ וואָרום צייגעסט דוא ? ״ צור פֿרויא : ״ וואָרום
פֿיהלסט דוא מוטטערוועהען ? ״ — (יא) זאָ שפּריכט דער עוויגע , ישראל'ס
הייליגסטער , זיין ערהאַלטער : איבער דיא צוקינפֿט בעפֿראַגעט איהר מיך ?
עמפֿעהלט מיינע קינדער , מיינער הענדע ווערק מיר ? — (יב) איך בערייג
טעטע יאָ דיא ערדע צו , שוף מענשען אויף איהר ; דעהנצע מיט מאַכט דיא
היממעל , בעפֿעהליגטע אַלל' איהר הערר . (יג) איך ערמונטערע איהן גנאָדענ־
פֿאַלל , באַהנע זיינע וועגע אַללע ; ער בויע מיינע שטאָרט , לאַססע מיינע
געפֿאַנגענען לאָז — ניכט דורך לעועגעלד , ניכט דורך בעשטעכונג , שפּריכט
דער עוויגע צכאות . (יד) זאָ שפּריכט דער עוויגע : מצרים'ס ערווערב , דער
האַנדעל פֿאַן כּוּש , סבאים , לייטע פֿאַן גראַסער שטאַטור , ציהען בייא
דיר פֿאַראַיבער , זינר דיין ; זיא פֿאַלגען דיר , אין פֿעססעלן געשמירעט , ביקען
זיך פֿאַר דיר , פֿלעהען דיך אן : ״ פֿירוואַהר ! נור אין דיר טהראַנט דער עוויגע ,
״ אויסער איהם קיין גאָטט ! ״ — (טו) יאָ , דוא , עוויגער , פֿעהייללעסט
דיך

ב א ו ר

זה לא יתכן , רק היוצר יעשה חפצו . (מדברי הכ"ל) . אין ימים לו . נשחת הוא , באין
תואר והדר . וכן תרגמתי . וגם האשכנזי יאמר בלשונו (עם האט קיינע האנד אונד
קיינען פֿוס) . (י) הווי וגו' . אוי לכסילים , המעמיקים לחשוב מחשבות על מעשי ה'
ונכלחתי , הנסתרים מציני בשר החלשים , וכאלו ישאלו על חוקי הטבע : מדוע יולד כל
פרטי ממין החי גדמותו ככלמו ? וכדומה משאלות הסכלות . (יא) כה אמר ה' וכו' .
דברי האלהים אל העמים : הכי באתם לשאול אותי על העתידות לבוא , ולנסות את ידיעתי
הכללית ? הלא ידעתם , כי יוצר הכל אני , ולא יפלא ממני דבר . האותיות . הנאות בזמן
העתיד , מ . אהא בלשון כשדים . תצוני . נתמיה , הלא כאשר ידע היוצר מה יעשה ,
הלא ישראל הם בני , והנה תנוני עם אומות העולם ידבר . (כ' אברהם ו' עזרא) .
(יב) אנכי עשיתי וגו' . ואיך תצוני על בני , וכל העולם שלי הוא , כי אנכי עשיתי ארץ
ואדם , אני הוא , פירי נטושמים , וכל נבאס טייתי . (הכ"ל) . ושל פיו ז"ל תרגמתי המקראות
בל"א . אני ידיו נטושמים . אנה בגבורתי תלית שמיא . (הכשדי) . וכן תרגמתי אשכנזית ,
להרחיק את ההגשמה . (יג) אנכי העירוותיהו וכו' . הכינוי על כורש , שזכר למעלה ,
אמר , אני הוא , שעשיתי כל זה , העיר העירותי לכורש , שיוצא ישראל מהגלות , ויחריב
טונאיהם ומעבדיהם . (רד"ק) . הוא יבנה עירי . כי הוא נתן להם כסף וזהב , לבנות
הבית והעיר . (הכ"ל) . לא במחיר ולא בשוחד . כי אם לעשות רצוני , כי ידע בלבו ,
כי אני המלכתיו , כמו שאמר (עזרא א' ב') נתן לי ה' אלהי השמים , ואמר (שם) : והוא
פקד עלי לבנות לו בית . (הכ"ל) . (יד) יגיע מצרים וגו' . זה לאות , כי כורש יבזז מצרים ,
ויהיו נשבים , וידוע , כי דרכם על ארץ ישראל , כי היא אמצעית בין עולם ונין מצרים .
(ראב"ע) . וסחר כוש . ומגרי כוש . (הכשדי) . אנשי מדה . פירוש מדה גדולה , וכן
(נמדבר יג) אנשי מדות . (רד"ק) . וכן תרגמתי בל"א . והכשדי תרגם : גברין דסחורא ,
פותרים המוכרים סחורתם במדה , והוא מסכים עם מלות יגיע מצרים וסחר כוש ,
הנוכרות , אבל כל המפרשים בלבו אל דעת רד"ק ז"ל בזה . אליך יחפלו וכו' . מכיך יבשען ,
וידון למימר , וגו' . (הכשדי) . ויודו ויאמרו , אך כך אל , וזה היה אחרי שוב הגולה .
(ו' עזרא) . אך . בקושטא . (הכשדי) . וכן תרגמתי . ואין עוד וגו' . אפס אלהים ,
אלא אלהי ישראל . (רד"ק) . (טו) אכן וכו' . דברי הנביא . אתה אל וגו' . אתה אל
מסתתר מקגוי , אשר אין כך ספקו , ואתה אלהי ישראל ומושיעם , ומפרשים אמרו , כי
מסתתר

תרגום אשכנזי

דיך! דוא, ישראל'ס גאטט, זיין רעטטער! — (טו) בעשעמט, מיט שמאך
 בעדעקט זינד דיא געזענמאכער אללע, זיא ציהען אללעזאמט שאאמראטאדא
 הין. (יו) ישרא ווירד עררעטטעט פאם עוויגען, איהם ווירד עוויגעס הייל;
 איהר ווערדעט ניכט בעשעמט, ניכט צו שאנדען אויסמער אונר עוויג.
 (יא) פירוואהר! זא שפריכט דער עוויגע, דער דיא היממעל שוף, ער
 גאטט — דער דיא ערדע בילדעטע אונר צובערייטעטע, דער זיא גרינדעטע
 ניכט צור וויסטע שוף, זאנדערן צור וואהנונג זיא בילדעטע: איך, דער עוויגע,
 אונר נימאנד אויסער מיר! (יט) איך שפראך ניכט אין פערבארגענהייט, ניכט
 אין דער ערדע דונקעלן פלעצען, זאגטע ניכט פערגעבליך צו יעקב'ס נאכקאממען:
 „זוכעט מיר!“ איך, דער עוויגע, רעדע וואהררהייט, מיינע פערקינדונג
 איזט אונפעהלכאר. (כ) זאממעלט איך, קאמסט הער, נאהט איך אללע,
 איהר פליכטלינגער פלקער! איהר אונוויסענדען, דיא איהר אירע העלפער
 נען

ב א ו ר

מסתתר כו כסתח, ובראית בעבור ישראל, שהשעתם, וזה אינו כהן נדקדוק, כי מסתתר
 מבנין התפעל. (ן' עזרא) • (טו) חרשי צירים • פלחי כלמיא • (הכשדי) • וכן תרגמו
 כל"א • ונקראו הכסילים נירים מענין שרש ינר, שהיא לשון עשית תמונה ויורה • (יו) ישראל
 וגו' • עובדי האלילים יהיו לנשח ולחרפה, כי לא יגילו הנליהם, אשר דנקו גם, וכל
 עם ישראל, הנוטחים בה' אלהיהם, לא יכלמו לנח, ולא יבזו נתקותם, כי הוא יתן להם
 יסע וברכה עד העולם • לא חבושו וכו' • דברי הנביא לישראל • (רד"ק) • עד עולם
 יצד • לעלם ולעלמי עלמיא • (הכשדי) • (יא) בורא השמים וגו' • כבר פירשנו, כי זה
 הענין זכר אותו הנביא כמה פעמים, מפני האמונות הרעות, שהיו בדורו • (רד"ק) • הוא
 האלהים וכו' • הוא אלהים, דשכליל ארעא וענדה, הוא אתקנה, לא לריקט ברה, אלא
 לחסנאה עלה בני אנסא אתקנה, אנא ה', ולית עוד • (הכשדי) • הוא כוננה וגו' • סוף
 אותה, להיות הנבראים עליה פרים ורבים, כמו שאמר להם (ראשית ח' כ"ח) פרו ורבו
 ואם הם מתמעטים, הוא נפצע בני אדם, שיש להם דעת, להניא הטוב והרע, ובעשותם
 הרע, הם מתמעטים, או זה על ידי זה במלחמה, או על ידי מגפה מאת האל, כי האל
 ברא הארץ לפרות ולרבות, לא ברא אותה לתוהו, להיות תוהו, מאין אדם ובהמה, אלא
 להיות יושבים עליה, ואינם מתמעטים כי אם בעונם • (רד"ק) • אני ה' ואין עוד • שוין
 ורופא, מוחית ומחיה, אלא אני לבדי • (הכ"ל) • (יט) לא בסתר וכו' • לא בסתח
 מלליית, באתר ארעא קבל • (הכשדי) • לא אמרתי וגו' • הנה לא בראתי הארץ לתוהו,
 ואיך אומר לרע ישראל תוהו בקשוני? ורבים פירשוהו, לא בסתר דברתי, על מעמד הר
 סיני, והנכון בעיני, שהוא רמז על אלה העמידות, שנלה סודם לנביאו, ונביאו לנשח
 ולישראל, על כן אמר: מניד מישרים • (ר' אברהםן עזרא) • ועל פיו"ל תרגמתי אשכנזית
 דובר צדק • ממליל קשוט • (הכשדי) • וכן תרגמתי • וראה למעלה מזה (מ"א כ"ו) •
 מניד מישרים • ייעודי על העמידות כניס וישרים הם, ולא יסול מהם דבר • (כ) הקבצו וגו' •
 אחכניאו ואתו, אתקרטו כחדא • (הכשדי) • פליטי חנוים • משיצני עממיא • (הכ"ל) •
 והם הנבליים, והעם, כן קראתי מקדם • (ן' עזרא) • ועל פי זה מתורגם אשכנזית •
 לא ידעו • מסדר הטעמים חנר המלות האלה אל מה שלא חריקו, וכן תרגמתי • הגושאש
 אח עין פסלם • הנה כוון הנביא בזה על מנהג עובדי אילים נימיו, לשאת את ענביהם
 באוקים וברחובות, בהמן חונג, בשמחה ובשירים, בתוף ובכנור, כעין מה שקוראים
 (פראצעסיאנען) כל"א • (כא) הגידו וכו' • סו ואתקרטו, אף אחכניכו כחדא
 (הכשדי)

ישעיה מ"ה

קע"א

(טו) בושו וגם נכלמו כלם יחדו הלכו בכלמה חרשי צירים :
 (יז) ישראל נושע ביהוה תשועת עולמים לא תבשו ורא תכלמו
 עד-עולמי עד : (יח) כי כה אמר יהוה בורא השמים הוא
 האלהים יצר הארץ ועשה הוא כוננה לא תהו בראה לשבת
 יצרה אני יהוה ואין עוד : (יט) לא בסתר דברתי במקום ארץ
 חשך לא אמרתי לזרע יעקב תהו בקשוני אני יהוה דבר צדק מגיד
 מישרים : (כ) הקבצו ובאו התנגשו יחדו פליטי הגוים לא ידעו

הנשאים

ר ש י

חובותיהן של עמוך אתה מסתתר מלהרהות נחונך כביכול אין נך יכולת ובהתעורר
 רחמיך אתה אלהי ישראל מושיע כך מפורש במכילתא : (טו) חרשי צירים
 חומי צירים של פסילי שמעודו כוכבים מולו : (יח) לא לתוכו ברא
 כי לשב יצר : (יט) לא בסתר דברתי כשנתתי את התורה ולא אמרתי
 על תהו על חנם לזרע יעקב בקשוני כי אם לקבל שכר גדול : אני ה' דובר צדק
 מואחר שפתחתי להם דבר נדקי להודיע מתן שרן אחר קן הגדתי להם מישרי
 חוקי ותורתי שקודם מתן תורה נאמר להם (שמות י"ח) ועתה אם שמוע וגו'
 וסייתם לי סגולה ממלכת כהנים וגו' : (כ) התנגשו לשון הגשה והגון טפילה
 זו כאשר יאמר התנגפו פליטי הגוים אשר נשארו מחרבו של נצוה נצר :

לא

מכלל יופי

הער ויחם עליה ויכבשה ויהרוג את זקנו וימלך תחתיו על כל הארץ ומפני שהיה גדולו על ידי
 הפלגה נקרא שמו כרש כי בלשון פרסי הוא כלב ונתפרסם נבורתו ומעלתו עד שדרוש מלך
 מדי נחרבה למת לו את בתו היסידה לאשה כרי זימלך אחריו ועל זה נאמר אני ה' בראתינו
 שומר לכרש הזכר כי ה' בראו להמליכו בארץ ואמר כנגד אשטרא"גיש מלך פרס זקנו שחש
 להמיתו ולבעל מה שהיה נגור עליו מן השמים וקנף על אביו של כרש ועל אמו בעבור תולדתו
 היו רב את יוצרו כלומר אתה הן הסכל העמת דברים כלפי מעלה אשר יוצר הכל הוא
 ומשנת להרוג את כרש ולא ידעת שאתה חרש מחרשי האדמה שחפס יד כשנרומת והו אמר
 חמד לו וצרו מה תעשה ופעלך אין ידים לו רוצה לומר שמה שעשה בלידת פרש שצוה להרוג היה
 לריק ולנטלה ולא יהיה ידים ולא מקום לפעלו וכנגד מה שעשה לאביו של כרש על אשר הולידו
 חמד היו אומר לחב מה תוליד וכנגד מה שעשה לאמו אמר ולאשה מה תחילין ודק פירש הו
 דב את יוצרו על בלשנך שהיה מתגאה ומתנשא כנגד האלוהות כלי בית המקדש לשמות כהם
 ל"ט : בראתיו כל אחד מהם הישערה נדקה : (יא) האותיות , בא לרבות שם ובחיר"ק :
 (יג) לא נמסיר , דמי הדבר וערכו פריס"ו בלע"ו : (טו) וגם ככלמו , הכלימה היא
 יותר מן הנושא , ועוד כי כלימה לעולם מדרך נגאי והנושא פעמים מדרך השבח מזה העניה :
 חרשי צירים , חומי הפסילים וככה נענין זה לבלמים שהם ענין צירים וחבלים יאחזקו כמו
 שבנו להם נס כן עננם : (יז) נושע , פת"ח כי הוא פועל עבר : עולמים , העולם הזה
 והעולם הבא , או פירוש זמנים ארוכים כי כן בא על ימים רבים קנת העולם הארוך :

עולמי

כג א

23 I

ישעיה כוה

הנשואים את העין פסלם ומתפללים אל-אל לא יושיע : (כא) הגידו
והגישו אף יועצו יחדו מי השמיע זאת מקדם מאז הגידה הלוא
אני יהוה ואין עוד אלהים מבלעדי אל-צדיק ומושיע אין זולתי
(כב) פנר אלי והושעו כל-אפסי-ארץ כי אני יהוה ואין עוד
(כג) בי נשבעתי יצא מפי צדקה דבר ולא ישוב כי לי תכרע כל
ברך השבע כל-לשון : (כד) אך ביהוה לי אמר צדקות ועושי עדי
יבוא ויבשו כל הנהרים בו : (כה) ביהוה יצדקו ויטהללו כל
זרע ישראל :

כו (א) פרע בל קרם נבו היו עצביהם לחיה ולבהמה נשאתיכם
ר ש " ו
עמוכות

לא ידעו הנשאי' את עץ פסלם • להבין דעת : (כא) השמיע זאת מקדם
מי בפסיליכם אשר השמיע מקדם להביא אלהיכם השועה איש איש ולעונתו
הלא אני ה' ואין עוד • שאני מודיע מה שאני עתיד לעשות לעמי ואקיים דברי
(כב) פנו אלי • והניחו פסיליכם כל אפסי ארץ ובכך תושעו : (כג)
בשבעתי וינח מפי דק' לקבל כל השנים אלי דבר דברתי ולא ישוב ומהו הנה
אשר ינחת מפי כי לי תכרע כל ברך ואני תקבלם בענין שנאמר כי אז תהפך
עמיס וגו' (צפניה ג') : (כד) אך ביה' לי אמר • המקרא זה מסורס ו
פתרונו אך לי ביה' אמר נדקות ועו' פ' שכל הגוים יסתחוו לפניו אך לי
בנסת ישראל ביה' הונטח לי נדקות ועו' ולא יבאו מוכחישי תורה לכלל כבודי
עדיו יבאו וינשו וגו' • כל הנחרים נהקב' יבאו עדיו להסתרט על מה ש
בחייהם וינשו • הנחרים • המתגרים : (כה) ביה' ינדקו ויטהללו
בצטחה משען אהבתו ימלאו נדקה ויתפארו במעו • ויטהללו • פרונושי
בלע"ז (ר"ל פו"ר וואנטער , Pour vanrer. בל"א זך ט ריהמן) :

כו (א) כרע בל קורם נבו • חלוקתיהם של בבל קרעו קרסו לשון שחוק
של ע"ח הו' כמי שיש לו חולי מעים ואינו מספיק לישב על מושב בית הכסא
ע"י שהוא (נחרז) כרע בל קורם נבו : אישקרופ"ר בלע"ז (הוא על
קורנער , Est courber. בל"א חזט געציגט) קונקיא"ה בלע"ז (בכ"ר רש"י)
קונקיא"ה שו"י ' Conchie foi. בל"א זך בזולן) כך שמעתי ושמעתי
דבית גרשים מאור הגולה : היו ענביהם • אלמי נורתם של בל ונבו היו לחם
ולבנהמה נדמו להיות כחיה וכבהמה שמוהימן ומלכלכין עצמן ברעי שלסם
נשאותיהם עמוכות משא • ריעי שנמעיכם כבדות הם לעמום כמשא לחם
גוף לפיכך קרסו ברעו יחדיו הקריסה עם הכריעה : (ב) ולא יוכלו מנח
משח